

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA KO'RGAZMALILIK

*Qo'qon universiteti Ta'lim
kafedrası katta o'qituvchisi*

Komiljonova Guluzraxon Nizomjon qizi

Boshlang'ich ta'lim 3-23 guruh talabasi

To'lqinova Munira Xasanboy qizi

Annotatsiya: Ushbu tezisda ko'rgazmalilik, ko'rgazmalarning pedagogik jarayondagi o'rnini, boshlang'ich ta'limda ko'rgazmalilikning ro'li, ko'rgazmali materiallardan foydalanishning afzalliklari haqida ma'lumotlar berilgan. Ko'rgazmalilikning metodik jihatlari va samaradorligi tahlil etilib va bu bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, didaktika, boshlang'ich ta'lim, ko'rgazma, ko'rgazmalilik, dars samaradorligi, didaktik vosita, pedagogik yondashuv, vizual materiallar, kognitiv jarayonlar, metodika.

Kirish

Boshlang'ich ta'lim bolaning intellektual, psixik va ijtimoiy rivojlanishining asosiy bosqichidir. Ushbu bosqichda ko'rgazmalilik vositalaridan foydalanish bolalarning mavzuni yaxshiroq tushunishi va uzoq muddatli xotirani mustahkamlash uchun juda muhimdir. Yan Amons Komenskiy ta'kidlaganidek, *"Har qanday bilim sezgi organlari orqali qabul qilinadi, shu sababli ta'limda ko'rish va eshitish muhimdir"*. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilari tasavvur tushunchalarni qabul qilishdan ko'ra, ko'rgazmali materiallar orqali tez va barqaror o'rganadilar. Masalan, matematika fanida sonlar tushunchasini o'rgatishda raqamlar yozilgan kartochkalar yoki hisoblash materiallaridan foydalanish bolalarga aniqroq tasavvur beradi. Tabiiy fan darslarida esa tabiiy materiallar (barglar, daraxt ildizlari, meva urug'lari) yordamida o'qitish bolalarni kuzatish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim hisoblanadi. Ayniqsa, zamonaviy ta'limda interaktiv dasturlar, virtual laboratoriyalar va multimedia vositalarining keng qo'llanilishi ko'rgazmalilikning samaradorligini yanada oshiradi. Zamonaviy ta'lim jarayonida ko'rgazmalilik nafaqat bilimlarni o'zlashtirish, balki bolalarda tanqidiy fikrlash, kuzatish qobiliyati va kreativlikni rivojlantirish uchun ham muhim vosita hisoblanadi. Buyuk olimlarimizdan biri - Ibn Sino bolalarning bilim olish jarayoni haqida: *"Darsliklardagi quruq matnlar bolalarning ongiga unchalik singmaydi, lekin ular o'z ko'zlari bilan ko'rgan narsalarni hech qachon unutmaydi"*, degan fikrni bildirgan. **Shuning uchun ham dars jarayonida o'qituvchilar turli ko'rgazmali qurollardan samarali foydalanishlari lozim. Bu kabi vositalar bolalarning bilim**

o'zlashtirish samaradorligini sezilarli darajada oshirib, mavzuni qiziqarli va tushunarli qiladi.

Asosiy qism

Ko'rgazmalilik — bu o'quv jarayonida turli ko'rgazmali vositalar yordamida bilim berish usulidir. Bunga rasmlar, jadvallar, maketlar, slaydlar, multimedia, tajribalar va amaliy ko'rsatmalar kiradi. Ko'rgazmali materiallarning turlari:

- ✚ tabiiy namunalar (o'simliklar, toshlar, qo'l mehnati materiallari);
- ✚ vizual vositalar (plakatlar, diagrammalar, animatsiyalar);
- ✚ interaktiv texnologiyalar (virtual laboratoriyalar, taqdimotlar).

Bolalarning kognitiv qobiliyatlari 7-10 yosh oralig'ida vizual va konkret narsalarga moyillikni namoyon qiladi. Piajening ta'lim nazariyasiga ko'ra, "Boshlang'ich sinf o'quvchilari mantiqiy fikrlash uchun haqiqiy dunyo ob'ektlari bilan ishlash zarur". Shuning uchun darslarda maket, model, rasmlar, interaktiv dasturlar va turli va tabiiy materiallardan foydalanish samarali hisoblanadi.

Boshlang'ich sinf darslarida ko'rgazmali vositalardan foydalanish bo'yicha tavsiyalar

- ✓ **Ko'rgazmali vositalarni maqsadga muvofiq tanlash.** Har bir ko'rgazmali vosita darsning maqsadi bilan bog'liq bo'lishi shart. Masalan, "Hayvon turlari" mavzusini o'tayotgan bo'lsangiz, haqiqiy suratlar, maketlar yoki qisqa videolarni tanlang. Har bir material o'quvchining mavzuni ko'rishi, eshitishi va his qilishiga yordam berishi lozim.

- ✓ **Tabiiy materiallar.** O'quvchilar bilan real dunyo o'rtasida bog'liqlik yarating. Darsga o'simlik, tuproq, tosh, barg yoki mevalarni olib keling. Bu ularning qiziqishini oshiribgina qolmay, abstrakt tushunchalarni konkret tasavvurlar bilan almashtiradi.
- ✓ **Multisensor yondashuv.** Faqat ko'rish emas — o'quvchilarning eshitish, teginish, hatto hid bilish qobiliyatlarini ham ishga soling. Masalan, matematika darsida raqamli kublar bilan ishlatish, til darsida so'zlarni rasm bilan bog'lash, tabiatshunoslikda turli hidli o'simliklar bilan tanishtirish juda samarali.
- ✓ **Interaktiv vositalarni joriy etish.** Multimedia taqdimotlar, animatsiyalar, virtual laboratoriyalar — bular bugungi bolalar uchun o'rganishga eng yaqin va tanish vositalardir. Masalan, Phet yoki EduMedia kabi bepul platformalardan foydalanib, darslarni jonlantiring.
- ✓ **O'quvchilarni yaratuvchanlikka chorlash.** Darsdan keyin bolalarga mavzu bo'yicha rasm, plakat yoki model yasatish vazifasini bering. Masalan, "Mening oilam" mavzusida rasmlil plakat tayyorlash yoki "Qushlar uyasi" ni qurish. Bu nafaqat ijodiy fikrlashni rivojlantiradi, balki ularni dars jarayoniga faol jalb eta oladi.
- ✓ **Vaqtni to'g'ri taqsimlash.** Ko'rgazmali vositalar juda ko'p bo'lsa, dars boshqaruvdan chiqib ketishi mumkin. Har bir darsga 1-2 asosiy vizual yoki interaktiv vosita kifoya. Muhimi – vosita maqsadli, lo'nda va mazmunli bo'lishi kerak.

Xulosa

Boshlang'ich ta'limda ko'rgazmalilik – bu nafaqat metodik usul, balki bolalarning bilim olish jarayoniga chuqurroq kirib borishining asosiy kalitidir. Har bir vizual material, har bir amaliy tajriba, har bir real hayotdan olingan misol - bolalarning ongida uzoq vaqt saqlanib qoladigan va ularga nafaqat maktabda, balki kundalik hayotda ham foydali bo'ladigan bilimlar qoldiradi. Haqiqiy ta'lim - bu faqat kitoblardagi matnlar emas, balki jonli tajribalar, qo'l bilan tekshirishlar va shaxsiy kashfiyotlar orqali o'tadigan yo'ldir. O'qituvchining vazifasi - bu yo'lda har bir bolaga ko'rgazmali qurollar bilan yordam berish, ularning bilim olish safarini yorqinroq, qiziqarliroq va samaraliroq qilishdir. "Eng yaxshi o'qituvchi - bu tabiatning o'zi" degan maqolni eslab, boshlang'ich ta'limda ko'rgazmalilik usullarini to'g'ri qo'llash orqali biz bolalarga nafaqat bilim balki, dunyoni o'rganish quvonchini ham baxsh etamiz. Chunki, bolalikda qo'l bilan ushlab ko'rgan, ko'z bilan ko'rib hayratlangan har bir narsa - bu umrbod saqlanib qoladigan haqiqiy bilimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Komenskiy Ya.A. "Didaktikaning buyuk tizimi" – T.: O'qituvchi, 1995. – 245 b.
2. Piazhe J. "Bolaning aqliy rivojlanishi" – Moskva: Pedagogika, 1969. – 452 b.

3. Vygotskiy L.S. "Aqliy rivojlanishning yuqori funktsiyalari" – M.: MGU nashriyoti, 1983. – 326 b.
4. Yoldoshev Q.X., Usmonov S.A. "Pedagogik texnologiyalar asoslari" – T.: O'zbekiston, 2020. – 318 b.
5. www.ziyounet.uz– Milliy pedagogik resurslar portal.
6. Abdullayeva Z. "Boshlang'ich ta'limda vizual ta'limning ahamiyati" // "Xalq ta'limi" jurnali, 2021, №3,
7. Madinabonu Shuxratjon qizi, & Esonaliyeva Guluzra Komiljonova. (2023). INSON QADRI VA BARKAMOL AVLOD SHAKLLANISHIDA PEDAGOGIKANING O'RNI. *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 1(1), 788–789. <https://doi.org/10.54613/ku.v1i1.717>
8. Komiljonova, G. N. qizi. (2023). FANLARARO BOG'LANISH ASOSIDA BOSHLANG'ICH TA'LIMNI AMALGA OSHIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(12), 198–201. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/5505>
9. Diyoraxon, S., & Komiljonova, G. (2023). BOSHLANG 'ICH TA'LIMDA CHET EL O 'QUVCHILARINI BAHOLASH MEZONI VA SAMARALI TAQDIRLASH. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 783-785.
10. Komiljonova Guluzra, & Mahmudjonova Sevaraxon. (2024). BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QUVCHILARINI IJODIY FAOLIYATGA O'RGATISHDA TEXNALOGIYA TA'LIMINING O'RNI. *University Research Base*, 282–287. Retrieved from <https://scholar.kokanduni.uz/index.php/rb/article/view/91>
11. Madinabonu Shuxratjon qizi, & Esonaliyeva Guluzra Komiljonova. (2023). INSON QADRI VA BARKAMOL AVLOD SHAKLLANISHIDA PEDAGOGIKANING O'RNI. *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 1(1), 788–789. <https://doi.org/10.54613/ku.v1i1.717>
12. Abduraxmonova, N. A. qizi. (2023). BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING IJODIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(12), 208–211. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/5507>
13. Abduraxmonova, N. A. qizi. "BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING IJODIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA". *Educational Research in Universal Sciences*, vol. 2, no. 12, Dec. 2023, pp. 208-11, <http://erus.uz/index.php/er/article/view/5507>.
14. Nigoraxon, A., & Mohlaroy, A. (2024). BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUVCHILAR IJODIY FOALIYATINI TASHKIL ETISH TEXNOLOGIYASI. *Yosh Tadqiqotchi Jurnali*, 3(1), 83-87.

- 15.Nigoraxon, Abduraxmonova, and Alijonova Mohlaroy. "BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUVCHILAR IJODIY FOALIYATINI TASHKIL ETISH TEXNOLOGIYASI." *Yosh Tadqiqotchi Jurnali* 3.1 (2024): 83-87.
- 16.Raximjonovna, U. N. (2023). O 'SMIR YOSHIDAGI O 'QUVCHILARDA "TARBIYA" FANINI O 'QITISH ORQALI MUSTAQIL FIKRLASHGA O 'RGATISH. *Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*, 11(6), 232-237.
- 17.Xo'Jamatoeva, X. M. (2023). MAKTABGACHA KATTA YOSHDAGI BOLALARDA IJTIMOIIY ONGNI SHAKLLANTIRISH DOLZARB MUAMMO SIFATIDA. *Экономика и социум*, (10 (113)-2), 380-385.
- 18.Kalendarova, Z. K. (2022). Innovative model of shaping students' creative thinking skills in primary education in the process of creating problem situations and its content. *INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE*, 11-137.
- 19.Каландарова, З. (2018). МЕТОДЫ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРИЕМЫ ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА МАТЕМАТИКЕ. In *Студенческая наука Подмоскoвью* (pp. 219-222).
- 20.Kalbayevna, K. Z., & Gulhayo, K. (2023). ACTIVITIES OF THE STATE CURRICULUM OF THE PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION" ILK KADAM". *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 3(4), 98-103.